

نان آوران کوچک

ریشه کنی پدیده کودکان کار به جز سازوکارهای قانونی

به تعهد و مسئولیت پذیری مردم هم نیاز دارد

معصومه متین نژاد، گر دنش را با زاویه ۴۵ درجه خم کرده و تکه نانی را سسقم می زند. چند بسته آدامس و یک ترازو همه وسایل کارش است. می ایستد و کمی از دور نگاهش می کند. برخلاف خیلی از بچه ها که پاپی ات می نشوند تا چیزی از آن ها بخری یا خدمت بگیری، سساکت و آرام نشسته و چیزی نمی گوید. انگار کوه کنده باشد حال حرف زدن هم ندارد. برای اینکه سر صحبت را باز کند به دقیق کار کردن ترازو پیش گیری می دهد. کمی با عقربه وزنه اش ور می رود و اطمینان خاطر می دهد که درست کار می کند. با همه بار و بنه ای که دارد روی ترازو می ایستد و به خاطر اینکه کمی جاق تر شده ام سر به سرش می گذارم تا بخش باز شود. از وضعیت درآمد و ساعت کاری و اینکه مدرسه می رود یا نه، می پرسم. راست و دروغ، حرف هایی را تحویل می دهد که مرا بیشتر به کمک کردنش ترغیب می کند. از اینکه ۱۰ برابر آنچه خواسته به او می دهم و کمکی که می تواند منجر به فرصتی برای تحصیلش شود، خوشحالم. هنوز بیست قدمی بالاتر نرفته ام که دوباره همان صحنه تکرار می شود: کودکی دیگر و وزنه ای دیگر.

حتما شما هم از این جنس صحنه ها زیاد دیده اید. صحنه هایی که آدمی را بدجوری به تأمل وامی دارد؛ چرا باید مشکلات معیشتی، فقر فرهنگی و... خانواده ای را وادار کند کودک بی دفاعش را این طور در جامعه سرگردان کند و او از کمترین حق و حقوق کودک اش محروم و شو شو و یکی دو تا هم نبیستند که بتوان موردی برایشان کاری کرد. بچه هایی که شاید مثل پدران و مادرانشان از همان کودکی تن به کار سپرده اند ولی برخلاف آن ها تافته جدا بافته و یکی مثل هزاران کودک اطر افشان نبیستند. کودکانی که من و شما کمتر از آن ها را دوروبر خودمان می بینیم و در هیچ آمار و مستندات رسمی و قانونی هم دیده نمی شوند تا کسی بخواهد برایشان کاری بکند. این نکته ای است که غلامحسین حقدادی، معاون امور اجتماعی بهزیستی استان در تماسی که با او داریم آن را متذکر می شود و در ادامه به نکات و آمار و ارقامی اشاره می کند که مطالعه آن -در این پرونده ویژه که به مناسبت روز کودک بسته شده است- برای من و شما می که هر روز در گوشه و کنار شهرمان با تعدادی از این کودکان برخورد داریم، خالی از لطف نخواهد بود.

تعریف کودکان کار

به کودکان کارگری گفته می شود که به صورت مداوم و پایدار به خدمت گرفته می شوند و این موضوع آن ها را در بیشتر مواقع از رفتن به مدرسه و تجربه دوران کودکی محروم و سلامت روحی و جسمی شان را تهدید می کند. این کودکان معمولا بدون حضور موثر سرپرست یا مراقب در خیابان به مشاغل رده پایین اشتغال دارند و انگیزه اصلی شان هم کسب درآمد است. براین اساس کودکان را باید به دو گروه تقسیم کرد:

● کودکان خیابان

کودکانی که محل کار و زندگی شان خیابان است و ارتباطی با خانواده هایشان ندارند.

● کودکان خانگی

کودکانی که خیابان فقط محل کار آن هاست و معمولا هم ارتباطشان با خانواده هایشان به طور کامل قطع نیست.

عمده فعالیت های کودکان کار

کار کودکان از تنوع زیادی برخوردار است و می تواند شامل کار در کارخانه ها، معادن، کشاورزی، کمک به کسب و کار والدین، داشتن کسب و کار شخصی مانند فروش غذا یا کارهای نامتعارف باشد. ناپذیرفتنی ترین شکل های کار کودکان استفاده نظامی (در ایران کودکان نظامی نداریم و این شکل از کار کودکان در قالب گروه های تروریستی مانند داعش و النصره بیشتر دیده می شود) از آن ها و تن فروشی است. موارد کمتر جنجالی آن شامل کار کشاورزی در روزهای تعطیلی، کسب و کار خارج از ساعت مدرسه و همچنین بازیگری و آواز خوانی هم می شود که در آمارها و پیگیری ها معمولا دیده نمی شوند.

ساماندهی کودکان کار

بر اساس آیین نامه ساماندهی کودکان کار و خیابان، ۱۲ اسازمان داخلی نظیر آموزش و پرورش و بهزیستی به همراه اداره اتباع بیگانه و وظیفه رسیدگی به امور کودکان کار را دارند که در این بین بهزیستی در جایگاه متولی اصلی ارائه دهنده دونوع خدمت به این کودکان است؛ مراکز شبانه روزی که محل نگهداری کودکان خیابانی است و مدت زمان نگهداری موقت این کودکان در آن ۲۱ روز و با مدت زمان تمدید ۴۵ روز است تا شرایط برگشت این کودکان به خانواده هایشان فراهم شود. اگر هم به هر دلیلی امکان بازگشت این کودکان به خانواده وجود نداشته باشد آن ها به مراکز اقامتی میان مدت و بلندمدت سپرده می شوند. نوع دیگر ارائه خدمت به جامعه هدف، مراکز روزانه آموزشی حمایتی کودک و خانواده است که فعالیت هایی مانند کارهای درمائی و مشاوره ای را انجام می دهند.

وضعیت کودکان کار و خیابان تحت پوشش بهزیستی در ایران و استان

کشوری	۸۰	۳۳	۱۱ هزار	۱۵۵ درصد	۶۶ درصد	۷۰ درصد
استانی	۲	۱	۸۰۰	۳۰-۳۲ درصد	۴۰ درصد	کمتر از ۱۰ درصد

بهرچه به روند کاهش نامحسوس معنویت به کارگیری کودکان در دنیا پیش بینی می شود تا سال آینده تعداد کودکان کار به ۱۲ میلیون نفر برسد.

۱۲۳ هزار نفر از اعضای اجتماعی را از ارتباطی مردم با مسئولان و نهادهای متولی برای ریشه کنی پدیده کودکان کار و کودک آزاری در جامعه است.

بیش از دوسوم کودکان کار در ایران را پسران تشکیل می دهند.

تجربه نگاری

شرایط سخت کودکان کار را تعدیل کنیم

همین هفته قبل بود که برای دیدن وضعیت خانواده ای در حاشیه شهر مشهد به خله آن ها رفتم. وضعیت همان چیزی بود که انتظار داشتیم، همان چیزی که بارها و بارها در برخورد با خانواده های نیازمند دیده ایم؛ خانه ای رنگ و رو رفته، اثاثی اندک، یخچالی خالی، قبض هایی پرداخت نشده و اطظار گرفته، مادری که غم عالم را می شود در تک تک کلمه ها و جمله هایش دید و خلاصه مجموعه ای از بدبختی های ریز و درشت که گاهی بعضی از آن ها را می توان درمان کرد و گاهی کاری از دستمان بر نمی آید. برای مثال اینکه پدر خانواده گذاشته و رفته است بی کار خودش و همسرش را یا ۵ بچه را کرده را چگونه می توان درمان کرد؟ اصلا نبودن پدر را چگونه می توان سرسلمان داد؟ و چراهایی دیگری در این میان اما آنچه بیشتر از همه اهمیت دارد وضعیت کودکان این گونه خانواده هاست.

به طور معمول در این خانواده گاهی به دلیل مجموعه ای از عوامل، از جمله بحث مالی و تنگناهایی که خانواده با آن روبه روست، کودکان از ادامه تحصیل باز می مانند و باید قبل از رسیدن به سن قانونی نان آور خانواده بشوند. بعضی از این بچه ها شاگرد مغازه ای می شوند، بعضی از آن ها ضایعات جمع می کنند، بعضی از آن ها برای کار کردن کنار مادرانشان به سر زمین های گوجه و سبزی و... برده می شوند یا به طریق دیگری از آن ها استفاده می شود. در این سن سال هایی که در قالب «گروه کارهای خوب» با خانواده های بسیاری روبه رو هستیم، بارها با این گونه کودکان روبه رو شده ایم. یاد هست سال قبل که برای تعدادی از کودکان بازمانده از تحصیل کلاس درس را براندازی کرده بودیم، در میانه راه شاهد

عباسعلی سپاهی یونسی شاعر و روزنامه نگار

آسیب های تهدیدکننده

جدا از مسئله بازماندگی از تحصیل و سوء تغذیه، آسیب های نوظهور دیگری هم هستند که سلامت جسمی و روحی کودکان کار را تهدید می کنند.

- خودکشی
- افسردگی
- اعتیاد
- شیوع بیماری های واکسین و غیر واکسین
- آزارهای جنسی
- خشونت های کنترل نشده

کودکان و قانون کار

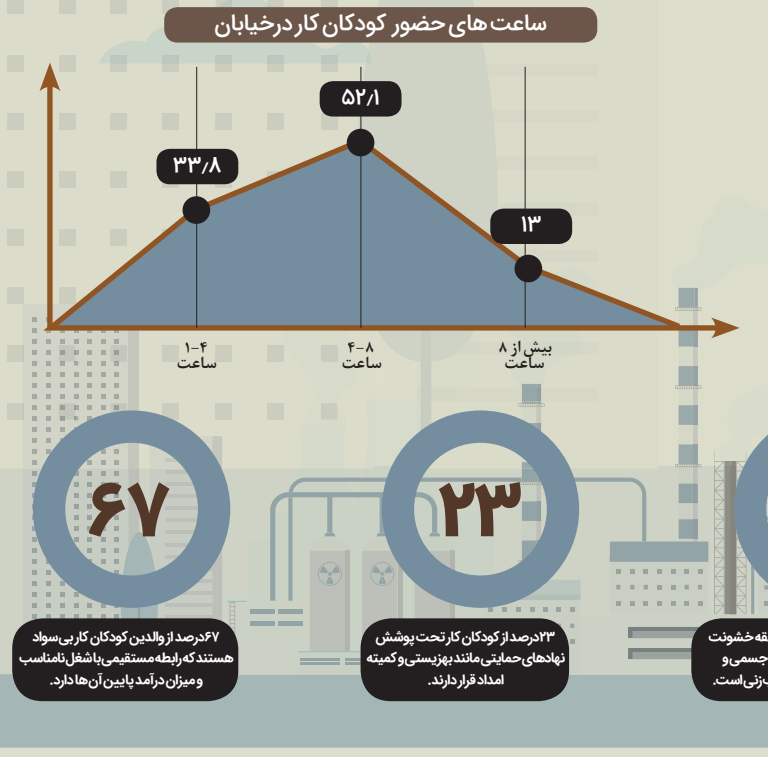
بر اساس ماده ۷۹ قانون کار؛ به کار گماردن کودکان کمتر از ۱۵ سال تمام و نوجوانان تا ۱۸ سال در شغل های سخت و زیان آور ممنوع است و افرادی که این کودکان را در ۳۶ شغل (نظیر کار در گندابها، جمع آوری، حمل و دفن زباله ها، کار در محیط های با سروسوادی زیاد، کارهای ساختمانی، کار در قالی بافی، نمدهایی، ریسندگی و بافندگی، دامداری، کار در کوره های آجر پزی، برش فلزات و سنگ های قیمتی) به کار بگیرند، متخلف هستند.

وضعیت کودکان کار خارجی در ایران

۷۰ درصد از کودکان غیر ایرانی که در مراکز تحت پوشش بهزیستی پذیرش می شوند، اسناد هویتی ندارند و به صورت غیر مجاز در ایران مشغول به فعالیت اند. انگیزه اول این افراد هم تأمین نیازهای مالی است که باید به کمک نهادهای حمایتی داخلی و بین المللی این نیاز را برطرف کرد. بررسی ها نشان می دهد ۳۱ درصد از سرپرستان خانواده های این کودکان بیکار هستند و در مناطق حاشیه شهرها و سکونتگاه های غیر رسمی زندگی می کنند.

۶۶٪ حدود ۶۶ درصد از کودکان کار در ایران را اتباع خارجی (افغانستانی، پاکستانی و بنگلادشی) تشکیل می دهند.

رفتن دو سه نفری از پسرها برای کار به تهران بودیم که گاهی یکی دو ماهی رفتن و برگشتن آن ها طول می کشید. در موردی دیگر به فرزند خانواده ای که کار او جمع کردن ضایعات شده بود پیشنهاد دادیم که هزینه ای به او بدهیم تا بتواند جایی شاگردی کند و شغلی مناسب برای آینده یاد بگیرد به شرط اینکه در سنش را شبانه ادامه بدهد، اما او ترجیح داد ضایعات جمع کند، در بعضی از مواقع هم گروه خیریه ما نتوانست خواسته مالی خانواده را برای نرفتن نوجوانش به بازار کار برآورده کند و آن نوجوان درس خواندن را از دست داد. اما سؤال اصلی این است کدام روش می تواند کمکی مستمر و موثر برای این گونه کودکان باشد تا هم از کار کردنی که نیاز مبرم خانواده است نمانند و هم درس خواندنی کنار نگذارند؟

خمیدگی قامت کودکان زیر فشار کار

بر اساس قوانین بین المللی، زمانی کودکی می تواند کارهای ساده و بی خطر را انجام بدهد که دست کم ۱۴ سال داشته باشد و بیش از ۱۴ ساعت در هفته هم کار نکند. با این توصیف سالیانه ۱۵۰ میلیون کودک در دنیا به کار اجباری و غیر قانونی گماشته می شوند که نتیجه آن آسیب های مختلفی نظیر پیری زودرس، سوء تغذیه، افسردگی و گرایش به رفتارهای پرخطر نظیر استعمال مواد مخدر است و حتی در مواردی شاهد مرگ کودکان هم هستیم. کودکانی که عموما در خانواده هایی فقیر، رها شده و بدسرپرست زندگی می کنند و از هیچ حمایتی هم برخوردار نیستند.

کشورهایی که «کار کودکان» ممنوع نیست

نپال سالیانه بیش از ۵۸۰۰۰ دختر بچه در نپال در دیده می شوند تا به عنوان برده به هند یا دیگر کشورها برای کار و سوء استفاده جنسی فروخته شوند. دخترانی که در بدترین شرایط و فقر زندگی می کنند و ربایندگان با اطلاع از همین شرایط ناگوار به راحتی در شبکه های اجتماعی برای فروش و ازدواج اجباری آن ها اقدام می کنند. متأسفانه اگر این دختران به خانواده هایشان هم بازگردانده شوند از هیچ حمایتی برخوردار نیستند.

بورکینافاسو

وضع کار کودکان در این کشور اصلا خوب نیست و برخی از کودکان کمتر از ۸ سال به کارهای سخت همچون کار در معادن طلا واداشته می شوند. کار در این شرایط بسیار مشکل و حتی مرگ آور است. کودکان برای پیدا کردن قطعات طلا مجبور به پایین رفتن تا عمق ۶۰ متری هستند و کار فرمایان این قطعات را به گزاف ترین قیمت می فروشند بدون آنکه چیزی عاید این کودکان شود.

مصر

دیدن کودکان کار در خیابان های قاهره اصلا عجیب نیست و شمار زیادی حدود ۱۸۰ هزار گدایی در خیابان های پرزدند.

در کشورهای توسعه یافته چه خبر است؟

ردپای پدیده کودکان کار در قاره سبزی نیز دیده می شود و افزون بر اسپانیا، ایتالیا، روسیه و یونان، بر تغال هم درگیر آن است. سالیانه ۳۰۰ هزار کودک شش تا پانزده ساله در بر تغال از تحصیل محروم هستند. بسیاری از آن ها در کارهای ساختمانی، کشاورزی، کفایش و پارچه بافی کار می کنند. برای نمونه در یکی از شهرهای بر تغال، روزانه بیش از ۵۰۰ جفت کفش از برندهای معروف اروپایی تنها با پرداخت ۴۰٪ یورو در ساعت، آن هم به وسیله کودکان تولید و روانه بازار می شود. در آمریکانیز کودکان بسیاری که عموما جز اقلیت های قومی یا مهاجران هستند، مجبورند کارهای سخت و با کمترین دستمزد را انجام بدهند. در بریتانیا ۲ میلیون کودک با بیش از ۱۷ ساعت کار قانونی در هفته کار می کنند که بیشتر آن ها در شرایط بدی مانند ساعت های طولانی کار، اعمال خشونت جسمی و جنسی و نداشتن بیمه و دستمزد کافی به سر می برند. در آلمان هم شرایط به

راهکارهای یونیسف برای مقابله با کار کودکان

یکی از فعالیت های جدی صندوق اضطراری بین المللی کودکان سازمان ملل متحد (یونیسف) مقابله با پدیده کودکان کار در دنیاست که برای ریشه کنی آن راهکارهایی ارائه و کشورها را موظف به پیگیری آن کرده است. به وفور دیده می شود.

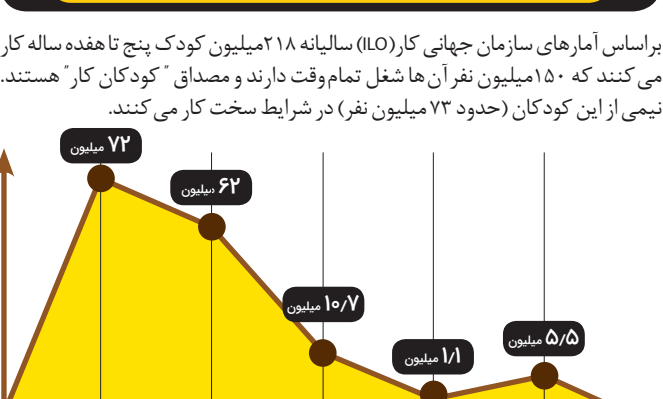
تحصیل رایگان

تحصیل اجباری و رایگان روش بسیار مطمئنی برای مقابله با کار کودکان است، زیرا کودکی که آموزش های لازم زندگی را فرا بگیرد، می تواند در آینده شغل خوبی داشته باشد و فرزندان خودش را نیز به مدرسه بفرستد. تا اینکه یکی از کشورهایی که کاملاً درگیر با پدیده کار و قاچاق کودکان است توانسته این برنامه را اجرایی و با کمک نهادهای بین المللی شمار بیشتری از کودکان را به تحصیل مجبور کند. برای نمونه آمار ثبت نام در دبیرستان های این کشور از ۶۶٪ در سال ۲۰۰۴، به ۷۸٪ در سال ۲۰۱۲ رسید.

ممنوعیت استخدام کودکان

در برخی کشورها مانند چین، بنگلادش و هند

کودکان کار در مناطق مختلف دنیا

بر اساس آمارهای سازمان جهانی کار (ILO) سالیانه ۲۱۸ میلیون کودک پنج تا هفده ساله کار می کنند که ۱۵۰ میلیون نفر آن ها شغل تمام وقت دارند و مصداق "کودکان کار" هستند. نیمی از این کودکان (حدود ۷۳ میلیون نفر) در شرایط سخت کاری می کنند.

روزنامه شهرامید
وزنگذگی

شماره ۱۲
۱۲ مهر ۱۳۹۱
شماره ۳۲۲

خانه زندگی

حیبیب... مسعودی فرید، معاون امور اجتماعی سازمان بهزیستی کشور؛ بیش از ۹۵ درصد کودکان کار و خیابان با خانواده هایشان زندگی می کنند و فقط نیاز به حمایت های مالی و اجتماعی دارند.